

***Fiskerisektorens strukturudvikling og dens betydning for  
fiskeriregionerne og kystfiskeriet.***

***Fiskeridepartementets Temagruppe II  
Fødevareministeriet 2003***

***Oplæg til første møde, d. 25. august 2003***

ved etnolog Thomas Højrup, Københavns Universitet.

*Indhold:*

Datagrundlag

Problemstilling

Hvad udmærker "kystfiskeriet"?

Rammebetingelser 1: aktuel markedsudvikling og ressourcesituation

Rammebetingelser 2: ressourcesituation og fiskerireguleringer

Rammebetingelser 3: generel politisk interesse for samfunds-, kultur- og naturværdier

Rammebetingelser 4: rekruttering af de unge i fiskerisamfundene

Kystfiskeriets afgrænsning og særtræk

Nødvendige initiativer til sikring af kystfiskeriet som den nationale højtærdiproducent i en samlet strategi for fiskerisektorens strukturudvikling

\*

### ***Datagrundlag***

Det følgende tager primært udgangspunkt i viden, der baserer sig på egen forskning og en række til formålet udarbejdede datakørsler fra Fiskeridirektoratet samt på offentliggjorte rapporter. Det gælder især: *De større fiskerihavnes udviklingsmuligheder* (marts 2001) og *Behov og udviklingsmuligheder i de mindre danske fiskerihavne* (august 2001) udarbejdet for Fødevareministeriet på foranledning af Danmarks Fiskeriforening og: *Danske fiskeres holdning til udnyttelsen af havets ressourcer - herunder begreber som bæredygtighed* (2003) udarbejdet for Danmarks Fiskeriforening samt en række rapporter udarbejdet under andre ministerier (nævnes undervejs).

### ***Problemstilling***

Opgaven i dette oplæg er *for det første* at bidrage til afklaringen af, hvordan "kystfiskeriet" og småhavnsproblematikken adskiller sig fra det øvrige demersale fiskeri, *for det andet* at bidrage med ideer til, hvordan dette fiskeri og denne problematik afgrænses og fiskerireguleringerne tilrettelægges, så der tages hensyn til kystfiskeriets karakteristika.

Oplægget vil derfor

- 1) beskæftige sig med de grunde til, at kystfiskeri og småhavnsproblematik er på den

erhvervspolitiske dagsorden, som samtidig er relevante for at afgrænse og definere deres afgørende karakteristika. Dermed indkredses også de væsentlige grunde til, at der er både national og regional politisk interesse for i højere grad at tage hensyn til disse karakteristika ved fiskerireguleringernes tilrettelæggelse (jvf. Støttepapir til temagruppernes arbejde J.nr. : 2003-207- 12/13/14)

2) på baggrund af ovennævnte karakteristika bidrage til at indkredse hvilke eksistensvilkår det er vigtigt at tage hensyn til i fiskerireguleringer og andre støtteformer end ren investeringsstøtte til fartøjer og industri (jvf. ovennævnte støttepapir).

### *Hvad udmærker "kystfiskeriet"?*

Kystfiskeri er baseret på driftsformer, der tillader det enkelte fartøj dagligt at lande sin fangst i hjemhavn eller på fremmed landingsplads. Historisk har de store kystfiskerier i særlige sæsoner samlet mobile kystfartøjer fra mange forskellige farvande på bestemte fiskepladser, hvor friske fangster fra et godt fiskeri kunne landes på de nærmest liggende landingspladser (oprindeligt de store silde-, torske- og rødspættfiskerier). I øvrigt er kystfiskeri som driftsform karakteriseret ved at udnytte de forskellige fiskearter, der gennem en årscyklus passerer eller samles i det hjemlige farvand i tilstrækkelige mængder til at indgå i et rentabelt fiskeri. Et redskabskompleks, der gør dette muligt, er nødvendigt for kystfiskeriets driftsformer. Hertil hører kystfiskeriets opsplitning i relativt mange, mindre fangstenheder, der gør det muligt at udnytte de demersale arters relativt spredte og varierende forekomst, idet hver enkelt enhed rentabelt kan befiske langt mindre forekomster end større fartøjer kan og ikke behøver at slæbe rundt på den lastkapacitet, der er nødvendig til opbevaring af fisk på længerevarende fangstrejser. I kystfiskersamfund er det en etisk dyd ikke at overinvestere i for store og omkostningstunge fartøjer. For fangstens vedkommende udmærker kystfiskeri sig ved at lande levende eller rensset fisk, der er bragt ombord samme dag, som den ilandbringes. Frisk fisk har altid været forudsætningen for, at kystfiskeriets fangster kunne tåle den relativt lange transport til de centrale markeder fra spredtliggende og som regel

fjerntliggende landingspladser.

Det er udnyttelsen af landingspladsernes nærhed til fiskepladserne, der indebærer, at kystfiskerhavne ikke skal centraliseres og koncentrereres i samme grad, som havne der er udgangspunkt for længerevarende fangstretjener. I nyere tid har især de store fordele ved transport på hjul (først jernbane senere lastbil) i forhold til sejlads over hav gjort det rationelt at satse på hurtig, individuel landing af fangst efterfulgt af hurtig, kollektiv transport over land. Evnen til at organisere den øjeblikkelige omladning og behandling af fisken, denne driftsform kræver, og evnen til at organisere og opretholde de øvrige nødvendige institutioner, serviceydelser og faciliteter som flådehavn og som landingsplads på spredtliggende lokaliteter (omgivet af helt andre erhvervskulturer) er det, der udmærker kystfiskeriets lokalsamfund. I moderne tid er den lokale fiskeriforening som regel den centrale aktør, hvis beslutningsproces vedrører hele lokalsamfundets liv og baserer sig på medlemmernes meningsdannelse og sammenhold. Selve omsætningen, derimod, har både før og nu været organiseret på vidt forskellige måder, som det jævnligt har været nødvendigt at revidere for at få en bedre markedsposition. Den statslige incitamentsstruktur har klassisk bestået i at opmuntre og støtte lokalsamfundenes egen aktivitet og initiativrigdom.

For kystfiskeriets lokalsamfund spiller den etik, hvormed det eller de relevante farvande benyttes og forvaltes en afgørende rolle, fordi de på lang sigt danner basis for samfundets liv og overlevelse. Mens andre aktører såsom den enkelte fisker, fremmede fartøjer på strejftog gennem farvandet, overordnede myndigheder, basishavne for fjernfiskeri, ikke-lokale eksportører, banker og forarbejdningsvirksomheder ikke nødvendigvis har den kontinuerlige opretholdelse af et stabilt fiskeri i det eller de relevante farvande som deres hovedinteresse, så er den etik, hvormed farvandets ressourcer udnyttes og administreres, alfa og omega for lokalsamfundet. En fiskeripolitik som tillader driftsformer og redskaber, der ødelægger fiskepladserne eller fortrænger de stedligt tilpassede driftsformer, vil blive regnet for lige så illigetim som et fiskeri eller anden udnyttelse af havet (olieudvinding og olietransport, spildevandsudledning mv.), der på sigt skader lokalsamfundets brug af farvandet som varigt fiskevand.

Det er i hovedsagen den afstand, det er muligt at tilbagelægge med et lastet fangstfartøj, der bestemmer kystfiskeriets aktionsradius og det eller de for kystfiskeriet relevante farvandes udstrækning. Allerede omkring år 1900 gjorde nye dæksbåde hele det sydlige Kattegat til aktivitetsfelt for de nordsjællandske kystlandingspladsers efterårsfiskeri, der hver tredje dag sejlede dagfrisk sild fanget ved Anholt til Københavns fisketorv. To dage senere kunne et nyt sæt drivgarn rygtes og fangsten landes ved Gammelstrand samme aften, som den var bjærget om morgenen. Dette fiskeri blev opmærksomt fulgt og påskønnet af den danske stat, fordi det pressede de tyske rederiers fjernfiskeri (og lange transport til deres basishavne) ud af Kattegat. Eksemplet er trukket frem, fordi den samme udvikling lige siden har fundet sted i samtlige danske farvande og fortsat finder sted (men ikke er ene om at finde sted) i EU-havet. Kystfiskeriets aktivitetsfelt er med andre ord et dynamisk begreb, som i vid udstrækning afhænger af den incitamentsstruktur, markedet og fiskerireguleringerne tilbyder som rammebetingelser.

### ***Rammebetingelser 1: aktuel markedsudvikling og ressourcesituation***

Som rapporterne om havnenes udvikling beskriver, er den vigtigste strukturelle forandring i værdikæden for fersk fisk den aktuelle forskydning af salg af fisk fra fiskehandlere til supermarkedskæder og netbutikker. Især supermarkederne koncentrerer i øjeblikket detailhandelen med fisk ved ikke kun at tilbyde deres kunder frosne og konserverede fiskeprodukter, men først og fremmest ved i dertil indrettede fiskeafdelinger at sælge et bredt sortiment af fersk fisk. Kæderne organiserer sig - med henblik på fælles opkøb af højværdiprodukter - i transnationale indkøbsorganisationer med stort indkøbsvolumen og deraf betinget magt til at stille store krav til forsyningssikkerhed, kvalitet og varer, der modsvarer de aktuelle forbrugerpræferencer. Højværdifisk distribueres i stigende omfang med stor hastighed fra opkøbscentre ud til supermarkedernes fiskeafdelinger i hele Europa. Havnerapporterne vurderer, at danske auktioner kun har en chance for at være med i det udskillelsesløb, der vil koncentrere

omsætningen af fersk fisk i nogle ganske få ressourcecentre i Europa, bl.a. ved bedre end andre at leve op til sikker, certificeret og højeffektiv leverance af det bredest tænkelige udbud af fersk højeværdifisk.

Det er udviklingen i forbrugerpræferencerne, der bestemmer, hvad højeværdifisk er. De aktuelle markedstrends, der tydeligst afspejler forbrugerpræferencernes udviklingsretning udgøres for højeværdiprodukterne af: 1) en øget polarisering imellem forbruget af lavprisprodukter (primært frosne og forarbejdede produkter) og forbruget af høj kvalitetsprodukter (primært fersk fisk og visse forarbejdede produkter af høj kvalitet eller nicheprodukter), 2) stigning i forbruget af fersk høj kvalitetsfisk med høj forbrugerstatus (til at nyde i weekender og ved festlige lejligheder), 3) fødevarer der tillægges sundhedsfremmende egenskaber (indeholder f.eks. bestemte stoffer, er fanget i rent hav), 4) såkaldte økologiske fødevarer (kunden sympatiserer f.eks. med skånsomme fangstmetoder og tilkendegiver sin miljø- og ressourcebevidsthed), 5) ferske fødevarer i det hele taget med et sundt, oprindeligt eller kulturelt tiltalende/interessant image (igen: lavt forarbejdede, friske produkter), 6) ferske produkter med dokumentation, mærkning og varens produktionshistorie. Det drejer sig således om at *brande* produktet ved f.eks. at reklamere med den anvendte fangstmetode (ex.: "dänish Angeldorsch"), med den leverende fartøjstype (foto af fiskefartøj), med landingsplads (billeder af lokaliteter hvor fisken landes) eventuelt med varepartiets specifikke og sporbare oprindelsessted, bestemte fartøjer og bestemte landingspladser, idet forbruget af varen er ensbetydende med "oplevelse", image, interesse og sympati for bestemte og profilerede (ex. fra ferier, turistguides og politisk debat kendte) egne, lokalsamfund og erhvervskulturer.

I forbindelse med den generelt høje og tendentielt stigende efterspørgsel på fisk samtidig med at ressourcerne i EU-havet er (mere end) fuldt udnyttede, overgår stadig flere af de demersale arter fra en status som overvejende lavprisprodukter eller middelværdiprodukter til at blive potentielle højeværdifisk. Således har torsk, der er en af den danske fiskerisektors klassiske styrkepositioner, ændret dominerende markedsimage og karakteristik fra frossen eller forarbejdet torskefisk til primært at blive solgt som fersk

torsk. At udnytte dette potentiale optimalt kræver imidlertid en proaktiv indsats for at gøre værdikædens udgangspunkt det bedst tænkelige, for de senere led i kæden kan ikke kompensere for lav kvalitet i førsteledet, når det drejer sig om potentielle højværdifisk. Det vil sige, at der skal være tale om såkaldt blank fisk, på auktionerne klassificeret som E-fisk. Det er ensbetydende med fisk, der fanges i skånsomme redskaber; der landes den dag, de er fanget; der opbevares i en kold kæde fra de bringes ombord og renses; der straks pakkes nænsomt i kasser og som transporteres hurtigt og skånsomt til samlecentralen, hvor de klargøres til auktion som E-fisk. For at kunne deltage i det igangværende udskillelsesløb om i Danmark at sikre et nationalt havnesamarbejde, der formår at kandidere til at blive et af de få konkurrencedygtige ressourcecentre i den europæiske fiskerisektor, synes det vigtigt at være opmærksom på, at fremtidens krav til fersk fisk som højværdiprodukt indebærer en (af staten understøttet) strategisk statsning på i værdikædens udgangspunkt at udnytte de begrænsede nationale ressourcer af relevante demersale arter til i videst muligt omfang at forsyne auktionssystemet med blank E-fisk.

Disse trends i eksportmarkedernes forbrugerpræferencer, i værdikædernes omstrukturering og i de aktuelle undersøgelser og overvejelser i forbindelse med at udvikle en national strategi for fiskerisektorens fremtidige placering i europæisk sammenhæng giver kystfiskeriet en fremtrædende status. Det er en status som strategisk instrument til at sikre "Danmarkshavnens" (nationalt integrerede) ressourcecenter en størst mulig og mest mulig differentieret forsyning med blank E-fisk. Budskabet i Dansk fiskeriforenings og Fødevareministeriets havne- og holdningsrapporters beskrivelse af behovet for at udvikle de mindre og mellemstore fiskerihavne til landingspladser for frisk højkvalitetsfisk, der som første led i en national værdikæde føder ressourcecenterets centrale auktion(er), kan således tydeliggøres under indtryk af de udfordringer, fiskerisektoren i Danmark som helhed står overfor internationalt: Først og fremmest ved at understrege behovet for med alle virkemidler at fremme og sikre samtlige havnes - og ikke mindst de mindre havne, som i udgangspunktet allerede i kraft af kystfiskeriet overvejende står for leverance af blank fisk - medvirken i en optimal udnyttelse af de relevante dele af Danmarks andele af

EU's demersale arter til eksport af E-fisk som eksklusivt højværdiprodukt. Den aktuelle økonomiske og strategiske udvikling giver således det moderne kystfiskeri mening og eksistensberettigelse som et *højværdifiskeri*, der i Danmark (med forskellig vægt) er lokaliseret i samtlige fiskerihavne/landingspladser og samtlige farvande, og som er forankret i lokalsamfund, hvis udvikling har været baseret på et samspil imellem statlige incitament og lokal selvforvaltning gennem godt hundrede år.

### ***Rammebetingelser 2: ressourcesituation og fiskerireguleringer***

Presset på ressourcerne adskiller ikke kystfiskeriet principielt fra det øvrige demersale fiskeri. Men ressourcens næsten totale bortfald i visse indre farvande, der tidligere var udgangspunkt for vigtige fiskerier, er med til at skabe den stagnation og de mange uddøende fiskerihavne og landingspladser, som er beskrevet i rapporten om de mindre havne. I disse havne er der som beskrevet et stort, og fra det øvrige demersale fiskeri forskelligt, behov for at omorganisere basishavnens drift og virksomhed og især for afsætningens vedkommende at blive integreret i "Danmarkshavnens" nationale værdikæder. Endvidere adskiller kystfiskeriet sig fra de store konsumfartøjers driftsformer ved, at kystfiskerne ikke kan gå over i de alternative fiskerier, der foregår langt til havs, og ad den vej kompensere for forringede fiskerimuligheder i deres hidtidige aktivitetsfelt. Derimod rammes de hårdt, når store fartøjer for at kompensere for forringede fiskerimuligheder i *deres* fiskerier tager del i kystfartøjernes aktivitetsfelt, som ikke kan bære den maskinkraft mv. og akutte markedsdeltagelse, som de store fartøjer lægger oveni kystfiskeriets aktivitet. Hummerfiskeriet er et aktuelt eksempel. Kystfartøjerne har derimod mulighed for at midlertidigt at flytte deres kystnære aktivitetsfelt til alternative farvande. Forudsætningen er blot, at det kan lade sig gøre at nå frem og tilbage fra fiskepladserne til en modtagehavn på to døgn, så fisken landes samme dag, den er fanget. For de allermindste kystfartøjers vedkommende på en og samme dag.

I forhold til begrænsningerne af de tilladte fangstmængder - ikke mindst rationsfiskeriet



- udmærker kystfiskeriet sig ved at være særlig sårbart. Det skyldes først og fremmest et sammenfald af fire forhold: 1) at kvoterne på bærende arter for det kystnære højværdifiskeri hører til de mest rationerede (torsk mv.), 2) at især rødspætternes men også torskens årlige tilbagevenden til det enkelte farvand varierer så stærkt (gentagen halvering og fordobling over et tiår) og at prissvingninger ikke altid opvejer faldende fangster, således at man indenfor farvandet kan kompensere udsving for ene arts vedkommende med den anden, 3) at uge- og månedsrationer ikke gør det muligt at koncentrere sit fiskeri efter en bestemt art i de måneder, den kommer til farvandet, og når den kan landes som højværdifisk (hvilket vanskeligt lader sig gøre med torsk og kuller i sommermånederne, med rødspætter der lige har smidt rognen, osv.) - for mange kystfiskerier er efterårets torskefiskeri årets vigtigste sæson, 4) at kystfiskeriets aktivitetsfelt gør det umuligt at kompensere for de ovennævnte barrierer ved at foretage længerevarende rejser langt til havs, som de større både (over ca. 15 meter) er beregnet til.

For kystlandingspladsernes vedkommende, hvor kun kystbåde, der trækkes op på stranden, kan lande deres fangst, er det ikke muligt at kompensere for et fald i tilførslerne af kystfisk med andre landinger og trafik over havnen. Det vil sige, at samlecentral, ud- og ophalingsspil, isværk, håndværkere og alle andre servicefunktioner ene og alene skal opretholdes af kystfiskerflåden selv, mens de samlede udgifter i de tilsvarende havne fordeles på et langt bredere grundlag af industrifiskeri, pelagisk fiskeri og havgående konsumfiskeri samt evt. fragtfart. Falder kystfiskerflådens indtjening, stiger de procentvise udgifter til de nødvendige fællesfaciliteter i samme takt og fordobler dermed skadevirkningen af det nedregulerede fiskeri. Erfaringen viser, at når en sådan kystlandingsplads mister evnen til at standse denne selvforstærkende udvikling, og fartøjerne forsvinder, så er det lokalsamfund, der muliggjorde kystfiskeriet fra pladsen, ikke muligt at genetablere. Vi risikerer derfor en irreversibel afvikling af det i kystfiskeri fra åben strand, som i dag hører til de mest konsekvente, effektive og konkurrence-dygtige leverandører af højværdifisk til de store auktioner.

Ud fra disse perspektiver er kystfiskeriet generelt et fiskeri, der er sårbart overfor nedregulering og især månedsrationering af de bærende arter på grund af sin begrænsede aktionsradius og sine derfor begrænsede muligheder for at gå over i de kompensationsfiskerier, som foregår langt til havs og/eller stiller krav om en maskinkraft (til trawlfiskeri) og bæreevne, som kun de store demersale og pelagiske fartøjer har.

### **Rammebetingelser 3: generel politisk interesse for samfunds-, kultur- og naturværdier**

Den tredje type af rammebetingelser, der er med til at bestemme og afgrænse meningen med og den aktuelle relevans af begrebet kystfiskeri udgøres af den stigende politiske bevidsthed 1) om varetagelsen af de nationale interesser i forbindelse med kystfiskeriets rolle som basis for bestemte erhvervskulturer, 2) om levende lokalsamfund, 3) om skånsom og miljørigtig ressourceudnyttelse og fødevareproduktion, 4) om det ønskværdige i at satse på eksport af danske højt værdiprodukter og 5) om værdien af andre værdikæder end fiskerisektorens, der har eksistensen af kystfiskeri(ets erhvervskultur og levende lokalsamfund) som en i sig selv vigtig bidrager.

Den nationale, *kulturpolitiske* interesse i kystfiskeriets erhvervskultur hidrører fra dette fiskeris afgørende rolle for opretholdelsen af de dele af den nationale kulturarv, som udgøres af de levende kulturmiljøer langs kysterne, af deres anvendte bygninger, anlæg, de lyseblå fartøjer mv. der spiller en stor rolle i danskernes bevidsthed og identitet som kulturnation. "Kulturmiljøer" defineres af Kulturarvsstyrelsen som "geografisk afgrænsede områder, der ved sin fremtræden afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling". (Jvf. bogen *De kulturhistoriske interesser i landskabet. Kulturhistorien i planlægningen*. Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen 1996) .

Det skandinaviske kystfiskeris succeshistorie gennem godt hundrede år er udpeget som et sådant væsentligt træk af den samfundsmæssige udvikling i de nordiske lande. Det er derfor blevet en myndighedsopgave på nationalt, amtligt og kommunalt plan at

udpege og sikre rammebetingelserne for opretholdelsen af disse såkaldt "umistelige" dele af den fælles kulturarv. Kulturpolitikken har således skiftet fokus fra fredning af enkeltstående fysiske anlæg til at sikre helheder (miljøer) ved i arealplanlægningen at tage hensyn til den fortsatte anvendelse af kulturmiljøerne til deres i videst mulige omfang oprindelige (f.eks. fiskeri-) formål samt ved i al anden planlægning at tage de nødvendige hensyn til kulturværdierne i disse miljøer. Herunder hører opretholdelsen af erhverv, aktivitet og liv i kystfiskersamfundene. (Jvf. rapporten *Den nordiske kystkulturs særart og livskraft*, TemaNord 1999:605, Miljø, Nordisk Ministerråd) Da kystfiskeriet er en arbejdsintensiv driftsform tegner alene bådene under 12 meter sig for 55% af beskæftigelsen i fiskeriet (men kun for 8% af tonnagen og 8% af indtjeningen). Kystfiskeri giver med andre ord *liv* i de samfund, det berører. Dette giver i sig selv kystfiskeriet en vigtig kulturpolitisk rolle og eksistensberettigelse, der er med til at give begrebet en stor politisk betydning.

Den nationale og internationale *miljøpolitiske* interesse i at styrke kystfiskeriet er betinget af dette fiskeris spredning på mange mindre fangstenheder, hvis maskinkraft, redskabsomfang, dimensioner, brændstofforbrug og generelle omkostningsniveau er indrettet med henblik på at kunne befiske selv spredt forekommende og mindre koncentrationer af demersale arter - også på små og specielle lokaliteter (rev, stengrunde, render, vrag, sand- og lerbunde, tangområder, dyb, strømme, mv.) indenfor kystfiskeriets aktivitetsfelt. Alt afhængigt af farvandenens karakter er det stående redskaber såsom ruser, bundgarn, langliner og sættegarn samt bevægelige redskaber såsom snurrevod og mindre, konventionelle trawl, der præger redskabskomplekset. Det vil generelt sige teknologier, der er skånsomme overfor såvel bund, fauna og yngel som den fangede fisk. Af de bevægelige redskaber er især snurrevodsfiskeriet kendt som et særdeles skånsomt fiskeri, der minimerer tryk og slid på den fangede fisks skind, tiden hvori fisken opholder sig i voddet og ravagen på bunden.

I modsætning til bobbinstrawl, store trawl i det hele taget, multitrawl og bomtrawl er kystfiskeriets redskabskompleks af miljøorganisationer, teknologer og af indkøberne på

markedet for højtverdifik fisk vurderet som både miljørigtig og kvalitetsgivende - forudsat at de anvendes miljøbevidst (såsom at spøgelsesgarn undgås, at sættegarn kun står kort tid i vandet, at fangst af havpattedyr undgås, at ruser røgtes med kort tids mellemrum mv. - kort sagt: etisk). Det lave brændstofforbrug i snurrevodsfiskeriet og fiskeri med stående redskaber betragtes endvidere som en særdeles vigtig faktor i vurderingen af kystfiskeriet som miljørigtig.

Brændstofforbruget er således et område, hvor der i øjeblikket finder en polarisering sted imellem udviklingen indenfor de store multitrawlere og bomtrawlere på den ene side og kystfiskeriet på den anden. Hvor de demersale trawleres volumenfiskeri benytter den af staten afgiftslettede pris på diesel til at øge massen af fisk, der kan trawles i et givet tidsrum (fortrinsvis til massefabrikation af iset, frossen eller A-fisk til lavprismarkedene) så specialiserer kystfartøjerne sig i effektiv, arbejdsintensiv og fleksibel fangst af højtverdifik fisk, der minimerer brændstofforbruget pr. kg landet fisk. Endelig indebærer kystfiskeriets redskabskompleks og driftsformer, at mængden af død discard minimeres. Det er enten fordi uskadt bifangst kan genudsættes (især fra ruser og snurrevod), eller fordi det er forbundet med stort håndarbejde at tage den enkelte fisk ud af redskabet (især sættegarn), hvilket er et effektivt incitament til at undgå al uønsket bifangst. Alle tre træk gør, at miljøpolitiske organisationer og partier betragter kystfiskeriet som det mest miljørigtige fiskeri. Det er en bevidsthed som er forbundet med de ovennævnte, stadig mere fremherskende forbrugerpræferencer, som trækker i samme retning på de europæiske eksportmarkeder.

Den *erhvervspolitiske* interesse i at fremme dansk eksport af højtverdiprodukter er ikke kun et led i udformningen af den danske fiskerisektor med henblik på at imødekomme udfordringerne fra fremtidens eksportmarkeder, men også et overordnet træk i den nationale erhvervspolitiske strategi i det hele taget, fordi det danske velfærdssamfunds relativt høje service-, løn- og omkostningsniveau ikke fortsat kan oppebæres af masseproduktion til lavprismarkedet. Den nationale strategi er derfor at fremme, integrere og udvikle landets produktions- og værdikæder med henblik på at satse på

videns- og kvalitetstunge højt værdiprodukter. Kystfiskeriet er fra dette perspektiv et væsentligt strategisk led i integrationen af et nationalt ressourcecenter, hvis forsyning af blank E-fisk i vid udstrækning vil komme fra kystfiskeri, hav- og dambrug.

Den sidstnævnte politiske interesse, nemlig i kystfiskeriet som bidragyder til helt andre værdikæder end fiskerisektorens, knytter an til flere af de ovennævnte rammebetingelser, idet såvel forbrugerpræferencerne som kulturarvspolitikken udviser en positiv interesse for kystfiskeriets lokalsamfund og kulturmiljøer. På det erhvervspolitiske område er turismens værdikæde en af de sektorer, der nyder stor gavn af aktivt kystfiskeri og liv på landingspladserne, fordi det er en væsentlig del af den oplevelse, som mange turister glæder sig til at nyde i ferien. Selv et hurtigt blik i kysternes turistbrochurer viser, at fiskefartøjer, havnemiljøer, landingspladser og bygninger i fiskerlejer og -byer hører til de mest afbildede turistmål overhovedet, hvilket afspejler de forbrugerpræferencer, der gør sig gældende på turismens nationale og europæiske marked.

Kystfiskeriets kulturmiljøer kan måle sig med badestrande, herregårde, slotte, kirker og romantiske landskaber som trækplastre for turister. Hvor dette bidrag til turismens værdikæde tidligere førte til turismens invasion og ofte ødelæggelse af både kulturmiljøet og livet i de kystsamfund, turisterne kom for at opleve, så bidrager beskyttelsen af kulturmiljøerne i den fysiske planlægning i dag til at holde den fortsatte ekspansion i turisterhvervene uden for lokalsamfundenes kerne (byzonens helårsbeboelse og de til fiskerierhvervet prioriterede arealer i lokalplanerne), så der kan udvikle sig et mere symbiotisk forhold imellem fiskerisektorens og turismens værdikæder - og et bedre forhold imellem feriegæster og lokalbefolkning. Opreklameringen og den erhvervsmæssige udnyttelse af den stigende folkelige interesse for kystfiskeriets lokalsamfund er med andre ord endnu en vigtig rammebetingelse, som giver begrebet kystfiskeri stor politisk betydning og relevans.

#### ***Rammebetingelser 4: rekrutteringsmuligheder og -problemer i fiskerisamfundene***

Et levende kystfiskersamfund rekrutterer sine egne unge til at fortsætte fiskeriet. Størstedelen af drengene betragter sig som kommende "fiskere" fra barnsben af, mens pigerne tager uddannelse og gifter sig ud af byen og erstattes af de piger, der flytter til som kærester og koner til de unge fiskere. I et kystfiskersamfund er der utallige muligheder for fra barn af at tage skridtvis mere og mere del i arbejdet omkring fiskeriet og engagere sig i det som erhverv. Hvis der er en (eller flere) ungdomsårgange, der ikke lader sig rekruttere, er det fordi, der er noget galt. Som regel er grunden, at de unge ikke tror, at det i fremtiden vil være muligt at leve et helt og godt liv som fisker med hjemsted dér på pladsen. Enten ligger fremtiden i at flytte til en bedre beliggende plads, eller også opleves fremtidsudsigterne som så dystre, at man slet ikke vil være fisker. Begge dele har gennem tiden tyndet ud i kystfiskeriets lokalsamfund, men også været afløst af perioder med begrundet tro på fremtiden og nye ungdomsårgange, der gav sig i kast med fiskeriet.

Som holdningsrapporten beskriver det, skal der være mulighed for at gøre en god fangst, der giver mod på og lyst til at gå videre - og som opildner de unges indbyrdes konkurrence og fælles engagement - for at fiskeriet river de unge med. At identificere sig som fisker kræver, at gnisten er der i miljøet, at det giver succes at gøre et godt fiskeri - i modsætning til at blive kriminaliseret eller tvunget til at foretage sig ting, der strider imod samfundets etik. Det sidste er dødbringende for gnisten i de unges lyst og engagement.

At rekruttere unge uden baggrund i fiskeriet, udlændinge eller folk på overførselsindkomster må for ethvert fiskersamfund, hvis egne unge (evt. pga. de voksnes mismod) har mistet troen på at kunne skabe sig en fremtid indenfor fiskeriet, være en midlertidig lappeløsning, som næppe formår at løfte fiskeriet ind i fremtidens udfordringer. Det kræver folk, der er, der kan og som vil være fiskere med stort F.

Det er formentlig en fejltagelse at forestille sig, at det i dag generelt er sådan, at kan de unge ikke få noget, der nærmer sig lønmodtagerens normale arbejdstid og fritid, så

vil de ikke være selvstændige skippere og partsfiskere. Imod denne (visse steder udbredte) opfattelse taler, at forholdene er vidt forskellige fra det ene fiskersamfund til det andet. Nogle samfund har fra gammel tid betragtet det som en udfordring at drive fiskeri i mange farvande og at bo ombord i fremmede havne (f.eks. bagenkopperne og hundestedere), mens andre ikke kunne drømme om at "flakke rundt" og ligge i fremmed havn en stor del af året. Hvordan skulle man så passe sine venner og fritidsinteresser? Bagenkopperne har i generationer betragtet det som en dyd ikke at bruge større både end højest nødvendigt (i dag er deres både alle under 20 tons), men det forhindrer dem ikke i at bo ombord og at drive kystfiskeri i mange alternative farvande. Det er med andre ord ikke skibets størrelse, der afgør, hvad man betragter som komfort og et godt liv.

I den udstrækning og på de pladser, hvor de unge sætter stor pris på at kunne deltage i lokalsamfundets sociale liv og fritidsliv (oftest fodboldklub, foreningsliv, weekendens halballer, krobesøg og lignende) er kystfiskeriet fordelagtigt fremfor længerevarende rejser med store fartøjer ved, at de unge kommer hjem hver eneste, hveranden eller hvertredie aften, hvilket, oveni de mange dage hvor det ikke er havvejr, giver rig mulighed for at tage del i det lokale ungdomsliv. De store bådes alternativ er at have to besætninger, der skiftes til at tage en længerevarende rejse og at være hjemme i tilsvarende tid. Det betyder dog ikke, at de unge ikke må tilbringe megen ledig tid ombord, hvilket forstærkes af det forhold, at de store både sjældent bliver i havn på grund af vejret, mens kystbådenes højværdifiskeri både nødvendiggør og muliggør, at de bliver hjemme, når det er dårligt vejr. I lokalsamfund, hvor kystfiskeriet indtil de sidste års rationeringer af torsken har budt på gode fremtidsudsigter, betragter de unge det som et privilegium at kunne blive kystfisker og som et velfærdsgode ikke at behøve at tage på længerevarende rejser med store fartøjer. I det perspektiv har kystfiskeri betydning som et velfærdsgode, der giver trivsel - og ofte høres som forklaringen på at succesrige kystlandingspladser ikke har problemer med at rekruttere de unge til erhvervet. Her er det ikke ualmindeligt at købe sin første større kystbåd som 18-årig. Og at have fiskeri som sin altovervejende interesse.

### *Kystfiskeriets afgrænsning og særtræk*

På baggrund af de aktuelle og fremtidige rammebetingelser, der giver begrebet kystfiskeri en på én gang økonomisk, politisk og kulturel betydning, er det muligt at afgrænse dette fiskeri fra det øvrige demersale fiskeri. Det er et moderne, eksportorienteret højtverdifikkeri, der primært føder fiskerieksportens værdikæde med blank E-fisk, det kan drives skånsomt og miljørigtigt, det har et afgrænset men dynamisk aktivitetsfelt, det danner basis for levende lokalsamfund langs kysterne, det har erhvervs-, miljø- og kulturpolitisk bevågenhed og det rummer særlige velfærdsgoder af betydning for trivsel og rekruttering af unge til fiskerierhvervet. Endelig er det et muligt strategisk instrument i udarbejdelsen af en integreret plan for at sikre den danske fiskerisektor en eksklusiv position som europæisk ressourcecenter.

For at leve op til disse karakteristika er det nødvendigt at overholde den omtalte etik i kystfiskeriet, hvilket såvel fiskerne som de politikere, der vedtager, og de myndigheder, der administrerer de statslige rammebetingelser (fiskerireguleringer og støtteordninger), har ansvar for.

Afgørende for kystfiskeriets højtverdiproduktion er dets leverancer af blank fisk til auktionerne. For det øvrige fiskeris vedkommende, der alt sammen er vokset ud af kystfiskeri, har det på et eller andet tidspunkt været for fristende - og kunne betale sig - at gå over til brug af fartøjer, der egner sig til længerevarende fangstrejser og større masseproduktion af et produkt, som ikke længere kunne være blank fisk, men hvis landede mængder opvejede det nødvendige fald i kvalitet pga længere tids isning ombord, nedkøling eller frysning.

E-fisk er først og fremmest frisk. Frisk fisk landes af kystfartøjer, der såvel i størrelse og udrustning som omkostningsniveau er beregnet til at kunne sejle fangsten i havn samme dag, som den er bragt ombord. En sådan fangst er nødvendigvis lille i forhold til den fangst, der kan bringes hjem fra en længerevarende rejse. Til gengæld kan og må



den være af højværdi, hvis fiskeriet skal være rentabelt. Fartøjer, der er bygget til og specialiseret i fiskeri af den art er i dag op til og med 15 meter lange. Der er selvfølgelig undtagelser (mindre skibe der tager længere til havs og større både der aldrig gør det), men det er udpræget undtagelser. Det er derfor ikke umuligt at karakterisere højværdifiskeriets kystfiskerflåde som den, hvis fartøjer er op til 15 meter lange, og som prioriterer det at lande blank fisk over det at kunne lande en større mængde af fisk. Denne flåde beskæftiger ... % af alle fiskere i hele landet, den lander ...% af den samlede mængde, ...% af den samlede værdi, ...% af det demersale konsumfiskeris mængde og ...% af det samlede konsumfiskeris værdi. Dets andel af E-fisk er for torsks vedkommende ...%. Dets andel af det samlede konsumfiskeris maskinkraft er ...% (tallene er under udarbejdelse)

***Nødvendige initiativer til sikring af kystfiskeriet som fiskerisektorens højværdiproducent i en samlet strategi for fiskerisektorens strukturudvikling***

1. Den altafgørende mulighedsbetingelse er de *fangstmængder*, der bliver stillet til rådighed for højværdifiskeriet. På grund af dets strukturelle sårbarhed (hvilket er noget andet end dets økonomiske konkurrenceevne) er det grundlæggende nødvendigt, at der sættes øremærkede ressourcer af til kystflådens højværdifiskeri. Det er kystflåden, der har et begrænset aktivitetsfelt og som er afhængig af bestandenes varierende tilstedeværelse i de til kystfiskeri anvendelige farvandsområder, mens andre dele af den demersale, pelagiske og industrifiskende flåde kan bevæge sig uafhængigt af rejsens varighed og afstanden til landingspladsen. Derfor har kystflåden et specifikt behov for at få afsat en samlet minimumsandel af den nationale kvote i danske farvande for regulerede arters vedkommende. Og for at minimere tvivl og snyd fordres den landet som blank E-fisk.

2. Dette peger på, at det for at lægge strategier for fiskerisektorens strukturudvikling vil være en god idé at overveje, hvor store dele af de demersale arter, der skal anvendes til masseproduktion beregnet på lavprismarkedene og hvor store dele det kan lade sig gøre at udnytte til højværdiproduktion til højprismarkedene. Polariseringen imellem disse

to segmenter i markedet kan med fordel afspejle sig i en klar politisk beslutning om, hvilke fiskerier man nationalt vil satse på i fremtiden, og hvilke man er indstillet på at afvikle. Og hvordan man vil *prioritere* kvantitetsoptimeret lavværdiproduktion i forhold til kvalitetsoptimeret højværdiproduktion. Ikke alt fiskeri kan være højværdiproducerende, fordi det langt til havs er nødvendigt at fryse, køle eller ise fangsten ud over det døgn, hvori den er fanget. Fisk der i førsteleddet er af denne kvalitet, kan ikke indgå i en værdikæde beregnet for højprismarkedene. Derfor er det nødvendigt at vurdere, hvor stor en del af den nationale kvote, der lader sig fange som højværdifiskeri, dvs. lande som blank fisk og omsætte som E-fisk. Måske ville det være en god idé i en national strategi for fiskerisektoren som helhed at gennemføre de for genopretningsplanerne nødvendige bevaringsforanstaltninger ved i videst muligt omfang at beskære det volumenfiskeri, der ikke er højværdiproducerende.

3. Som rapporten *De større fiskerihavnes udviklingsmuligheder* slår fast, er vi fanget i den modsigelse, at det offentlige på den ene side i dyre domme betaler for at tage (især mindre) både ud af fiskeriet for at nedbringe kapaciteten, mens der samtidig gives tilladelse og financieret støtte til at bygge nye, store volumenbaserede fartøjer (bl.a. multitrawlerne). Det indebærer, som rapporten understreger, at kapaciteten ikke bliver nedsat, som forudsat af samtlige politikere, der går ind for de såkaldte genopretningsplaner. Effekten er ikke kun et stigende pres på ressourcerne og derfor vedvarende kriminalisering, men også en u hensigtsmæssig forskydning fra arbejdsintensive driftsformer i højværdifiskeriet til kapitalintensive driftsformer i volumenfiskeriet. Det vil sige det stik modsatte af, hvad politikerne, fiskerne og befolkningen ønsker. Og imod den fremtidige satsning på videnstung og arbejdsintensiv højværdiproduktion.

I kommende ophugningsordninger kunne det derfor være en idé at afsætte midlerne til at hjælpe de ikke højværdiproducerende både, der egner sig til længerevarende rejser, ud af fiskeriet. De er ualmindeligt hårdt trængt af de nuværende reguleringer, de hævder selv - som understreget i Hirtshals sidste uge - , at være tvunget ud i et abnormt udsnid af de mest sårbare demersale arter (ikke mindst torskefisk) for at

lande de få tons, de har tilladelse til, på en forretningsmæssig måde. De hævder selv at det under de nuværende vilkår er umuligt for dem at drive et etisk fiskeri, og spørgsmålet er, om det overhovedet i forhold til fremtidens nationale strategi vil være muligt at give dem en etisk forsvarlig rolle i fiskerisektoren. Derfor bør det overvejes at tage opfordringen fra denne del af flåden alvorligt om at komme med en klar melding, der tilkendegiver, hvor stor en del af den der har en fremtidig plads i erhvervet, hvilke dele af den der ikke har det. Så de pågældende fiskere ved, hvad de har at holde sig til, og i givet fald får fortrinsret til med støtte at forlade erhvervet.

4. Det har traditionelt været god politik at støtte nybygning af moderne og mere (kvantitativt) effektive volumenfartøjer, der kan fiske hvor som helst og når som helst. I dag drejer det sig bl.a. om de såkaldte multitrawlere til fiskeri på både demersale-, pelagiske- og industriarter. De er beregnet til fra længerevarende rejser at lande fangsten iset, kølet eller frosset og pakket. Dette er endnu et skud på den gren af flåden, der af markedets igangværende og fremtidige polarisering vil komme til at forøge den masseproducerende sektor, der fortrinsvis vil ende som leverandører til lavprismarkedene (for frosset evt. færdigpakket filet i supermarkedernes kølediske - modsat blank og dyr fisk i delikatesseafdelingerne). Det må derfor overvejes om det vedvarende er et rationelt og forsvarligt led i fremtidens strategi for fiskerisektorens positionering som ressourcecenter i Europa at give finansieringsstøtte til denne del af flåden. Det er et *spørgsmål*, om det overhovedet i lang tid fremover er denne del af flåden, der skal udvikles, eller om den allerede - som omtalt i punkt 3 ovenfor - er den der primært skal have støtte til *udfasning*.

5. For det højværdiproducerende fiskeris vedkommende må det begrænsede aktivitetsfelt give anledning til, at uge- og månedsrationering erstattes af *årsmængder* til det enkelte fartøj for de begrænsede arters vedkommende. Som omtalt under *Rammebetingelser 2* fører kravet om at fordele sin fangst af en bestemt art på alle årets måneder eller uger til komplet uhensigtsmæssige måder at drive fiskeriet på, som går direkte imod kystflådens bestræbelser på at lande blank fisk, når den er dyrest. Dette er et umiddelbart indlysende og simpelt tiltag at gennemføre, og det bør kobles til

den politiske prioritering imellem høj- og lavværdifiskeri, således, at der sikres højværdifartøjerne en årsmængde, som giver dem en solid økonomi.

6. Ligesom det for lavværdifiskeriet vil være en fordel at få en klar politisk tilkendegivelse om, at denne flåde skal have førsteret til ophugning og vil blive stærkt beskåret i fremtiden, så vil det være afgørende for kystflådens højværdiproducenter at få den klare melding, at de skal regne med at kunne udfylde en væsentlig plads i den fremtidige nationale strategi, at de skal bidrage ved blive i stand til at levere den størst mulige del af den nationale kvote som absolut højværdifisk og at de vil blive sikret *lønsomme* årsmængder i takt med, at dette bliver muligt som led i den reelle nedbringelse af den øvrige tonnage og kapacitet. Det vil i forlængelse heraf være nyttigt straks at gennemføre en undersøgelse af, hvor store mængder der skal til (de sædvanlige prisudsving taget i betragtning) at sikre højværdiproducenterne en tilstrækkelig lønsomhed til at kunne genoptage de nødvendige reinvesteringer i nybygninger (op til 15 meter), som har været gået næsten i stå i en lang årrække. Uden et sådant tiltag vil kystflåden kun langsomt kunne udfylde sin rolle i strategiplanen. F.eks lyder et officielt skøn fra de fire nordvestjyske kystlandingspladser, at bådene mellem 12 og 15 meter har behov for en årsmængde af torsk på minimum 40 tons, mens bådene fra 9 til 12 meter har brug for 30 tons. Tre ud af de i alt fire tilbageværende kystlandingspladser er på grund af de under *Rammebetingelser 2* nævnte forhold og de i dette farvand manglende alternativer til torskefiskeri i efterårs- og vintermånederne truet af ophør i løbet af kort tid, hvis ikke efterårsfiskeriet bliver lønsomt.

7. For kystfiskeriets *rekruttering af unge* mennesker vil det i hele landet være af afgørende betydning, at der fra statslig side kommer den klare melding, at den fremtidige strategi for fiskerisektorens struktur får brug for et lønsomt højværdifiskeri i samtlige de dertil egnede farvande, og at der af samme grund vil blive tildelt det størst mulige antal lønsomme årsmængder af de begrænsede arter til netop dette fiskeri. Med en samtidig satsning på at opkoble samtlige tilbageværende kystfiskerhavne til "Danmarkshavnens" centrale auktionssystem, så de får mulighed for at være førsteled i

den værdikæde, der retter sig mod højprismarkedederne, vil det betyde, at de unge igen vil kunne tro på, at det er muligt at skabe sig en fremtid indenfor også de indre farvandes kystfiskeri.

8. Overalt, hvor højværdifiskeri indenfor kystfiskeriets aktivitetsfelt bliver trængt af redskabsformer og fartøjer, der ikke lander blank fisk og/eller ikke skåner fiskepladserne, må den generelle regel være, at højværdifiskeriet beskyttes og prioriteres højest. De aktuelle muligheder for at udvide højværdifiskeriets aktivitetsfelt bør tilsvarende være et satsningsområde for statslig opmærksomhed. Ligesom dæksbådene for hundrede år siden udvidede kystfiskeriets aktionsradius radikalt og øgede den danske fiskerisektors produktion af frisk fisk betydeligt, så foregår der også i dag en udvikling af fartøjer og udrustning, der gør det muligt at udvide dette aktivitetsfelt yderligere. Så vidt muligt bør incitamentsstrukturen indrettes med henblik på at tilskynde det frie initiativ til at fremme denne proces fremfor at begrænse og kriminalisere den.

9. Med den eksklusive og strategiske satsning på kystfiskeriets højværdiproduktion vil det være muligt og nødvendigt at fordre den påkrævede etik i fiskeriet højnet og overholdt til punkt og prikke som modydelse for at skabe gunstige rammebetingelser for netop dette fiskeri. Bortfald af ret til at indgå i den privilegerede kystflåde kan indgå som en konsekvens af ikke at bedrive højværdifiskeriet efter de formulerede regler om skånsomhed mv. (se *Rammebetingelser 3*), der også på eksportmarkederne vil blive en vigtig del af højværdifiskens branding og image. Fiskeriforeningerne kan få en afgørende rolle i udviklingen, genetableringen og moderniseringen af den etik, som de nye generationer af fiskere vil kunne og skulle holde i hævd som en del af fiskerifaget.